

УДК 37.013.74

ЛЮДМИЛА ШТЕФАН

(Харків)

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Проаналізовано структуру університетської освіти, вимоги до вступників у ВНЗ провідних країн світу. Характеризуються особливості змісту, форм та методів навчання за рубежом. Наводяться різні шкали оцінювання навчальних досягнень студентської молоді зарубіжних країн.

***Ключові слова:** університет, особливості, навчання, студент, форми, методи, зміст.*

Сучасний етап розвитку України є епохою глобального реформування, спрямованого на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти у нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір. Так, одним із важливих напрямів реформування національної системи освіти є розробка змісту та впровадження нових навчальних програм, форм та методів навчання студентів.

У зв'язку із необхідністю виконання завдань, визначених у Національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», «Положенні про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», Національній доктрині розвитку освіти України, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Законі України «Про вищу освіту», реформування системи вищої освіти в Україні має проходити з урахуванням ґрунтовного вивчення, переосмислення та творчого використання педагогічно цінного досвіду зарубіжних країн.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічної літератури свідчить про те, що питання реформування змісту, форм та методів навчання студентів знаходилося і залишається у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів. З'ясовано, що загальними теоретичними питаннями з означеної проблеми займалися такі вітчизняні науковці, як: В. Аванесов, Г. Агрусті, Б. Ананьєв, Л. Артемчук, Ю. Бабанський, В. Безпалько, С. Вітвицька, Л. Горбунов, В. Звоніков, В. Кремень, В. Лозова, Т. Лукіна, Л. Одерій, Є. Перовський, І. Прокопенко, Н. Тализіна, А. Троцько та ін. Історичний аспект щодо форм та методів навчання студентської молоді розглядали Н. Абаєв, Л. Ваховський, Н. Голіцин, О. Джуринський, Л. Задорожна, С. Золотухіна, І. Петухова, О. Пташний та ін.

Мета статті полягає в аналізі особливостей, з'ясуванні як традиційних, так і інноваційних форм та методів навчання студентів в університетах провідних країн світу.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел свідчить про те, що університетська освіта за рубежом має свою специфіку. Зокрема, університети Німеччини поділяються на: класичні (медицина, теологія, економіка, соціологія та ін.); технічні (інженерні спеціальності); загальні (забезпечують

спеціальну професійну освіту в галузі юриспруденції). У навчальних закладах Німеччини вища освіта має переважно денну форму навчання, вступні іспити відсутні, а розподіл місць відбувається централізовано через спеціальне Центральне бюро. Вступники до ВНЗ Франції не мають бути старше, аніж 24 роки, повинні мати обов'язковий стаж роботи не менше двох років. У Німеччині абітурієнти рідко вступають до ВНЗ відразу після закінчення школи.

Платня за навчання у зарубіжній вищій школі дуже висока, але існує система фінансової допомоги, особливо талановитій молоді у вигляді стипендій, грошових позик тощо. Аналіз праць учених дозволяє стверджувати, що у більшості розвинених країн світу (Франція, Китай, Німеччина) студенти отримують стипендію, розміри якої залежать від прибутку сім'ї, успішності студента, курсу навчання. Так, 30% французьких студентів отримують стипендію; частина студентів має повернути стипендію після закінчення вищого навчального закладу.

Як загальновідомо, інтелектуальний та емоційний розвиток молодої людини, формування її ціннісних орієнтацій, етичних і естетичних ідеалів залежить від характеру змісту освіти. Питання «Чому навчати?» безпосередньо пов'язане з осмисленням значення освіти, її мети в кожному конкретному суспільстві. В Англії освіта, насамперед, розглядається у відповідності з майбутнім соціальним положенням. У Німеччині, Франції перевага надається інтелектуальній освіті. У США до освіти ставляться прагматично. Англійський учений М. Седлер, описуючи подібну специфіку, відзначав з гумором: «Коли мова йде про освіту, німець запитує, що буде знати, француз – які будуть екзамени, американець – що буде вміти, англієць – якою буде кар'єра».

Для того, щоб відповісти на питання «Чому навчати?», необхідно насамперед з'ясувати питання «Для чого навчатись?», тобто визначити цілі та завдання навчання. Цікаві дані з означеного питання отримані дослідницькою групою Організації Європейського співробітництва. Так, на питання, «які якості повинна сформувати вища школа, щоб молодь могла ефективно жити і працювати в умовах сучасного суспільства», викладачі, батьки, підприємці ряду європейських країн (Великобританія, Бельгія, Ірландія та ін.) побудували таку модель пріоритетних якостей: упевненість у собі; здібність вносити нове; здібність працювати з іншими людьми; бажання навчатися самому; критичне мислення; вміння приймати самостійне рішення; комунікабельність.

Виходячи з цього, вченими і викладачами-практиками були сформульовані провідні завдання навчання у зарубіжних ВНЗ, а саме: врахування специфіки інтересів студентів; сприяння розвитку їх пізнавальної та творчої активності; надання можливості студентам глибоко вникати у сутність тієї чи іншої теми; підтримка ініціативи і самостійності у навчанні; надання широких можливостей для прояву лідерських здібностей.

Згідно з метою і завданнями освіти вчені виділяють основні шляхи оновлення її змісту, а саме: інтелектуалізація; введення інтегративних, індивідуальних програм; звуження сфери вибору предметів «за інтересами» і підвищення ролі базової університетської освіти; стандартизація змісту освіти; посилення його гуманітарних аспектів; удосконалення контролю якості освіти; розповсюдження системи самоперевірки навчальної роботи; запровадження нових технологій навчання; використання активних методів і форм організації навчального процесу.

Все це призвело до якісної зміни освітніх програм у вищій школі. Так, у США, Великобританії отримали розповсюдження так звані кооперативні програми, коли студенти одночасно здобувають академічну освіту і працюють у промислових та інших компаніях. У ВНЗ Німеччини практикується не тільки стажування працівників фірм у вищій школі, але і робота студентів і молодих учених у фірмах. Особливо це характерно для спеціальних (професійних) ВНЗ, де навіть викладачі зобов'язані періодично проходити практику на фірмах.

Взагалі, сучасна система вищої освіти у провідних країнах світу (США, Великобританія, Німеччина) суттєво відрізняється від української. Один із базових принципів її організації – «академічна свобода», який проявляється насамперед у тому, що не тільки ВНЗ є автономними утвореннями, але і кожному члену його надається свобода і самостійність. Сесій як таких у вищій школі провідних країн світу не існує. Є курси лекцій, після яких слідує екзамен. Екзамен в основному письмовий.

Слід підкреслити, що організація процесу навчання у вищій школі провідних країн світу має і суттєві недоліки. До недоліків системи освіти у Німеччині фахівці відносять дуже велику середню тривалість навчання та необмежений його термін. Зокрема, щоб отримати спеціальність, студент німецького університету навчається в середньому сім років. Необмежений час навчання у вищій школі Німеччини є певною проблемою для її керівництва, яке стало вести боротьбу з вічними студентами. Тепер, якщо людина навчається 5-7 років їй доводиться сплачувати за навчання додаткові суми.

У світовій як загальноосвітній, так і вищій школі істотно збільшився інтерес до навчання обдарованої, талановитої молоді. Для даної категорії дітей розробляються індивідуальні програми, які спрямовані на розкриття і подальший розвиток їх здібностей, дарувань. За даними вчених, від 3 до 8% представників кожної вікової групи мають визначні здібності, але далеко не завжди можуть їх проявити.

Цікава практика щодо підтримки обдарованої молоді існує в Ізраїлі. Зокрема, для студентів перших курсів природничих, гуманітарних, суспільних наук та сільського господарства, які проявили незвичайні здібності, університетами пропонується спеціальна програма «Амірім», яка створена для 15-20 кращих студентів університету з метою надання можливостей найбільш повно використовувати свої здібності за рахунок інтенсивності навчання і розширення кола занять, а також щоб прискорити отримання ними наступного академічного ступеня. Студенти, які працюють за програмою «Амірім» звільнюються від оплати за навчання [3].

Доцільно звернути увагу на те, що навчальні плани зарубіжних ВНЗ містять тільки незначну кількість обов'язкових навчальних предметів, що дозволяє студентам більшість часу працювати за індивідуальними планами. Поряд з обов'язковими курсами, існують вибіркові і факультативні. Так, приблизно 40 % складають спекурси та курси за вибором.

Провідне місце в структурі навчального процесу займає самостійна робота студентів, яка передбачає їх діяльність у лабораторіях, навчально-наукових центрах, бібліотеках, а також у домашніх умовах і під час канікул. Так, в університетах Великої Британії канікули (43 тижні протягом трьох років) використовуються для вдосконалення навичок самостійної праці. Під час канікул студенти читають додаткову літературу, вивчають запропоновані проблеми, пишуть реферати, виконують творчі роботи [3, с.84].

Зокрема, кожна аудиторна година доповнюється 2-5 годинами самостійної роботи. До педагогічно цінних видів самостійної роботи студентів провідних країн світу належать: написання рефератів, творів на вільну тему; виконання творчих завдань, що розраховані на порівняння різноманітних теоретичних концепцій; виконання індивідуальних і групових дослідницьких проєктів; критичний аналіз статей з проблеми, що вивчається; підготовка та виступ з лекціями перед студентами з подальшою дискусією.

Викладання в університетах здійснюється у формі лекцій, семінарських, просемінарських (Німеччина, Австрія), практичних, лабораторних та тьюторських (Великобританія) занять (заняття студентів з персонально закріпленими за ними викладачами (тьюторами), навчальних бесід і дискусій (Австрія, Німеччина).

До системи вищої освіти широко впроваджується технологія модульного навчання. За даними науковців, накреслилась тенденція до переходу від фронтальних та групових форм і методів навчання до індивідуальних занять, тренінгів, роботи з малими групами, стажування. Практикуються заняття зі студентами бригадою викладачів, проведення лекцій та дискусій, спрямованих на активізацію розумової діяльності студентів, формування індивідуальних точок зору, розвиток здібностей проблемного викладу навчального матеріалу, комунікативні та соціально-психологічні тренінги. Слід звернути увагу на те, що лекції і практичні заняття у зарубіжній вищій школі, на відміну від української, тривають 50-60 хвилин і розраховані на різну аудиторію.

Наприклад, у ВНЗ США лекція читається для потоку, який нараховує до 1000 студентів. Поняття «академічна група» у Сполучених Штатах не існує, так як кожен навчається за індивідуальною програмою і відвідує лекції за вибором. Варто звернути увагу і на те, що в різних країнах світу студенти мають різне навантаження протягом тижня. Так, студенти вищої школи США працюють п'ять днів на тиждень, а студенти Японії та Китаю – шість днів.

Студентів ВНЗ США не викликають до дошки, щоб ні в якому випадку не порушити їхні права, не принизити їх людську гідність. Викладач також не візьме на себе сміливість звинуватити студента у списуванні, якщо навіть він переконаний у цьому.

Вивчення та аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що в провідних країнах світу, поряд із традиційними, широко практикуються й нетрадиційні методи і форми навчання, а саме: мікро-викладання, ігрове моделювання, моделювання ситуацій, метод «лабіринту», рольові, дидактичні ігри та ігри драматизації.

До цікавих форм навчання також можна віднести «вільну групову дискусію», коли заняття, їх обговорення проводять студенти, а викладач виступає в ролі слухача (Великобританія, Австрія), проблемне навчання (у формі проблемних завдань і запитань), яке поєднує самостійну роботу студентів із заняттям в невеликих групах (особливо поширене у Німеччині), а також трансдисциплінарну інтегративну модель навчання. Цікавою формою є і робота над проєктами, що передбачає дослідження певної проблеми і вимагає міждисциплінарного підходу. В університеті також проводиться дистанційне навчання, котре засноване переважно на самостійному вивченні предметів за допомогою навчальних посібників, телебачення, радіо і відеозаписів.

Серед активних методів навчання, які орієнтовані на активізацію пізнавальної та творчої діяльності студентів, перевага надається лекціям-бесідам,

лекціям-дискусіям, методу кейсів, написанню рефератів. Варто наголосити на тому, що кожна країна світу має як загальні, так і специфічні форми та методи викладання у вищій школі. Зокрема, специфічною формою навчання для вищих освітніх закладів Великобританії виступають тьюторіали – індивідуально-групова форма навчання, яка передбачає заняття тьютора (написання творів за обраною темою, співбесіда, відповіді на запитання тощо) з 2-10 студентами один-два рази на тиждень.

Оригінальною формою навчання у вищій школі Австрії виступають спеціалізовані дослідні семінари. Основна задача таких семінарів – навчити студента мати свою точку зору і захищати її. На семінар подається реферат, що нагадує курсову роботу (обсягом 20-25 ст.). Таких робіт може бути дві, три, п'ять залежно від здібностей студента.

Для поглиблення знань студентів в університетах проводяться додаткові заняття, консультації, колоквиуми. В окремих країнах світу, зокрема у Німеччині, обов'язковою умовою для отримання гарної роботи у майбутньому є хоча б короткотермінове (рік або півроку) навчання студента за кордоном.

Масового використання у провідних країнах світу на сучасному етапі набуває й дистанційне навчання, яке ґрунтується на використанні персональних комп'ютерів, електронних підручників, засобів телекомунікації. За допомогою комп'ютерів студенти ВНЗ можуть зайнятися самоосвітою, перевірити рівень своїх фахових знань або пройти тестування.

Для контролю знань студентів у розвинених країнах світу використовуються різні форми: короткі опитування молодих людей на семінарських заняттях; заліки; проміжні і підсумкові письмові іспити (США, Німеччина, Китай, Великобританія), усні (Німеччина). Допуском до складання іспиту є активна участь студентів на семінарських заняттях.

Слід також звернути увагу на те, що особливе розповсюдження у Великобританії, США, Ізраїлі набула тестова форма контролю та перевірки знань студентів. Особливістю використання даної форми в англійських країнах є те, що студент має право вибору і може взагалі не відповідати, приблизно, на 10% питань тесту. Тестування можна проходити декілька разів. У середньому, непоганим результатом вважається, якщо з кожного тесту студент дає, приблизно, 75% правильних відповідей. Катастрофічним є 40% рівень правильних відповідей. Більша частина питань тесту перевіряє знання фактичного матеріалу.

На відміну від Великої Британії та США, широкого розповсюдження в Ізраїлі отримав психометричний екзамен (тест), який спеціально проводиться Ізраїльським національним інститутом тестування та оцінки. Цей тест включає розширений набір питань з альтернативними відповідями. Мета психотесту полягає у виявленні здібностей абітурієнтів, які будуть необхідні їм як для проведення академічних занять у вищій школі, так і для опанування обраною спеціальністю [3, с.118-119].

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел приводить до висновку, що у ВНЗ Західних країн застосовуються різні варіанти оцінювання якості підготовки майбутніх випускників. У цілому, зарубіжні заклади вищої освіти мають право самостійно визначати власну систему оцінок. Так, найбільше розповсюдження у США отримало оцінювання знань студентів за 5-бальною шкалою у літерному вираженні («А» – «відмінно»; «В» – «добре», «С» – «задовільно»; «Д» – «незадовільно, але допустимо»; «Е» – «недопустимо»). У ВНЗ Німеччини та Австрії також використовується 5-бальна шкала, але

на відміну від англomовних країн, ця шкала представлена у цифровому вигляді («1» – «дуже добре»; «2» – «добре»; «3» – «задовільно»; «4» – «достатньо»; «5» – «недостатньо»). У Франції оцінки виставляються за 20-ти бальною шкалою. У більшості університетів Великобританії та Японії поширеною є 100 бальна система оцінювання знань.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що у вищій школі провідних країнах світу відсутні єдині вимоги до отримання диплома з відзнакою. Наприклад, американському студенту, який прагне отримати диплом з відзнакою, необхідно не тільки добре вчитися, але й обов'язково вивчати додаткові більш складні дисципліни. Англійська система у розв'язанні цього питання має суттєві відмінності. Так, всі студенти, що прагнуть здобути диплом з відзнакою, формально повинні виконувати тільки ту частину роботи, яка пов'язана з їх спеціалізацією.

Отже, до особливостей навчання студентів у зарубіжній вищій школі можна віднести: індивідуалізацію навчання (кожен студент працює за своїм індивідуальним планом і у зручному для себе темпі); впровадження корпоративних програм (навчання у вищій школі поєднується з працею у фірмах чи компаніях); широке залучення молоді до актуальних проблем науки; модернізацію технологій, форм та методів навчання; поширення системи перевірки навчальної роботи та деякі інші. До перспективної тематики подальшого наукового пошуку віднесено питання порівняльного аналізу змісту, форм та методів навчання студентів технічних і гуманітарних ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вендровская Р. Б. Тесты в американской системе образования / Р. Б. Вендровская // Педагогика. – № 2. – 2001. – С.96-103.
2. Добрынин М. А., Сухой С. Н. Дистанционное обучение во Франции / М. А. Добрынин, С. Н. Сухой // Педагогика. – № 8 – 2001. – С.81-85.
3. Дреерман М. Г. Становление и развитие высшего педагогического образования в Израиле. / М. Г. Дреерман : Дисс... канд. пед. наук – Ялта, 2007. – 307 с.
4. Курс лекцій з порівняльної педагогіки. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2007. – С. 79-114.
5. Ткачова Н. О. Сучасний стан освіти в розвинених країнах світу / Н. О. Ткачова // Навчальний посібник. – Харків: Константа, 2004. – С. 9-96.

ЛЮДМИЛА ШТЕФАН

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ВЕДУЩИХ СТРАНАХ МИРА

Проанализировано структуру университетского образования, требования к абитуриентам ВУЗов ведущих стран мира. Характеризуются особенности содержания, форм и методов обучения за рубежом. Предлагаются разные шкалы оценивания учебных достижений студенческой молодежи зарубежных стран.

Ключевые слова: университет, особенности, обучение, студент, формы, методы, содержание.

LUDMYLA SHTEFAN

THE PECULIARITIES OF UNIVERSITY STUDENTS' TRAINING IN THE HIGHLY DEVELOPED WORLD COUNTRIES

The level of the modern Ukraine development is considered to be the epoch of global reforms, aimed at the improving of the quality and competitiveness of the education in new economic and cultural conditions, as well as Ukraine's integration into the international educational environment. Thus, one of the important directions in the national education

system reforming is the development and implementation of new curriculum and the methodologies of student's teaching.

The structure of university education, admission requirements to the applicants of the higher educational establishments in highly developed world countries are being analyzed in the article. The peculiarities of the contents, forms and methods of university student's training abroad are being characterized. Different grading scales of the academic students' evaluation in foreign countries are introduced.

The analyses and generalization of the scientific and pedagogical sources indicates that university education abroad has its own peculiarities. To be more exact, German universities are divided into the classical universities (medical, theological, economical, sociological universities etc.); technical universities (majoring in engineering); general universities (providing professional education in law). Full-time education prevails at the institutions of higher learning in Germany. There are no entrance examinations and admission is exercised by a special German Central Bureau. Admission to the French universities is permitted to the applicants aged no older than 24 years old. Besides, the applicants should have a two-year work experience. In Germany applicants very seldom enter higher educational establishments after leaving high school.

One of the basic principles of the higher education abroad is the principle of «academic freedom». It means that every university is independent in its management and every university member has the freedom of action and independence. Tuition fees for the study at higher schools abroad are very high. Yet, there is a system of students' grants. Particularly gifted young people are granted scholarships, loans etc. Individual programs aimed at the discovery and further developments of these student's abilities are being developed. The students' individual work is of paramount importance in the structure of the educational process. It predicts their work at the laboratories, educational and research centers, libraries and at home during their holidays.

Teaching at universities is exercised in the form of lectures, seminars, pro-seminars (Germany, Austria), classes and tutorials (UK) (classes with personal tutors), educational discussions (Austria, Germany). Alternative methods and forms of education are widely practiced alongside with the traditional ones. They are micro teaching, game modeling, situation modeling, «maze» modeling, role plays, didactics plays and drama plays.

In conclusion we should say that the peculiarities of foreign university students' teaching include individual studying (every student works according to his individual plan); implementation of corporate programs (learning at higher educational establishments is combined with the work at firms or companies). The youth is engaged in the research. Technologies, forms and methods of training are modernized. The system of academic grading evaluation is also developed.

The problem of the comparative analyses of the contents, forms and methods of technical and humanitarian university students' training will be researched in future.

Keywords: *university, peculiarities, training, student, forms, methods, contents.*

Одержано 8.11.2015, рекомендовано до друку 18.11.2015